

[itobiad], 2022, 11 (1): 609-623

<p>Zorunlu Göç Bağlamında Suriyeli Kadınların Sorunları Problems of Syrian Women in the Context of Forced Migration</p> <p>Video Link: https://youtu.be/OLoXP4BFpB8</p>	
<p>Halide N. Ö. ERDOĞAN Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Asst.Prof., Police Academy Presidency Institute of Security Sciences nurhalide42@gmail.com Orcid ID: 0000-0002-2378-9425</p>	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 28.10.2021
Kabul Tarihi / Accepted	: 15.03.2022
Yayın Tarihi / Published	: 28.03.2022
Yayın Sezonu	: Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season	: January-February-March

Atıf/Cite as: Erdoğan, H. (2022). Zorunlu Göç Bağlamında Suriyeli Kadınların Sorunları . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (1) , 609-623 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/68190/1015949>

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa Süleyman ÖZCAN, Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Zorunlu Göç Bağlamında Suriyeli Kadınların Sorunları

Öz

İnsanoğlu, hem tarihinin ilk dönemlerinden beri hem de küreselleşme süreci ile birlikte doğa ile mücadele, nüfus artışı, kaynak kıtlığı, afet ve savaş gibi nedenlerle göç etmektedir. Türkiye, 2011 yılından beri iç karışıklık ve savaşın çıkmasından dolayı göç etmek zorunda kalan Suriye halkına ev sahipliği yapmaktadır. Zorunlu göç sebebiyle travmatik bir süreçten geçen pek çok Suriyeli göçmen hem yakınlarını hem de mal varlıklarını kaybetmiştir. Anne ve babası vefat eden kimsesiz çocukların sayısı on binleri aşmış, yoksulluk ciddi boyutlara ulaşmıştır. Kadınların kadın olmanın zorlukları yanında göçmen olmanın da getirmiş olduğu sıkıntılarla yükleri ikiye katlanmaktadır. Dolayısıyla, sayıca fazla olan göçmen kadınların karşılaştığı güçlük ve sıkıntıların objektif bir şekilde ele alınması önem arz etmektedir. Bu çalışmada bahsi geçen şartlar altında Suriye'den Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan kadınların toplumsal konumu ve sorunları ele alınmaya çalışılacaktır. Bu çalışmada, göç ve savaş derinden yaşayan Suriyeli göçmen kadınların sorunlarını kuramsal temelde irdelemek, göç olgusunun kadın üzerinde bıraktığı etkileri analiz etmek ve bu konuda önerilerde bulunmak amaçlanmaktadır. Bu çalışmada, yerli ve yabancı literatür taraması yapılarak, istatistikler bağlamında göç kavramı, dünyada ve Türkiye'deki göçmen nüfus, Suriyeli kadın göçmen kadınların demografik yapısı ve farklı sorunları üzerinde durulmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemi olarak döküman analizi kullanılmıştır. Genel olarak kadınlar, dil, sağlık, istihdam, eğitim, evlilik, sosyal uyum ve dışlanma, çalışma hayatı, şiddet, istismar gibi konularda sorunlar yaşamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kadın, Savaş, Suriyeli Kadın, Suriyeli Kadın Sorunları

Problems of Syrian Women in the Context of Forced Migration

Abstract

Mankind has been migrating for reasons such as struggle with nature, population growth, resource scarcity, disaster and war both since the early periods of its history and with the globalization process. Turkey has been home to Syrian people who have been forced to emigrate due to internal turmoil and the outbreak of war since 2011. Many Syrian migrants who have gone through a traumatic process due to forced migration have lost both relatives and assets. The number of orphaned children whose parents have passed away has exceeded ten thousand, and poverty has reached serious proportions. In addition to the difficulties of being a woman, the burden of women is doubled with the difficulties of being an immigrant. Therefore, it is important to objectively address the difficulties and difficulties faced by the large number of migrant women. In this study, the social position and problems of women who were forced to emigrate from Syria to Turkey under the mentioned conditions will be discussed. In this study, it is aimed to examine the problems of Syrian migrant women who are deeply experiencing migration and war on a theoretical basis, to analyze the effects of the phenomenon of migration on

women and to make suggestions on this issue. In this research, the concept of migration in the context of statistics, the migrant population in the world and in Turkey, the demographic structure of Syrian women migrant women and different problems have been focused on by conducting a survey of domestic and foreign literature. Document analysis was used as a qualitative research method in the study. In general, women have problems with language, health, employment, education, marriage, social adaptation and exclusion, working life, violence, and abuse.

Keywords: Migration, Women, War, Syrian Women, Syrian Women's Issues

Giriş

Göç, insanlığın ilk dönemlerinden günümüze kadar süregelen bir yer değiştirme hareketidir. Aslında sadece insanlığın değil birçok canlının, hayatın akışı içinde zaman zaman gerçekleştirdiği bir eylem olduğu söylenebilir. Göç sadece fiziki ve mekânsal değil, göç edilen toplumlarla sosyal, psikolojik, siyasi ve kültürel etkileşimlerini de içeren bir nüfus hareketidir. Çeşitli nedenler ile yapılan bu yer değişikliklerin her birinin, kendine özgü bir dinamiği vardır ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir (Kirman, 2017; 110). Bu yüzden her göçü, sebepleri ve sonuçları açısından ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Göç olgusu, farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Örneğin, göç edilen yerde kalınan zamana göre daimi ya da geçici, göç yasalarına olan uygunluğuna göre düzenli ya da düzensiz, göç edilen bölgenin ülke sınırında olup olmamasına göre dış ya da iç göç, bireyin isteğine göre zorunlu ya da gönüllü olarak ayrılabilir. (Şeker ve Uçan, 2016; 200)

Bireylerin yaşadıkları ülkede hayati tehlikelerinin ortaya çıkması, etnik dini ve siyasi ayrımcılığa maruz kalmaları ya da savaş sebebiyle ülkesinden kaçmak zorunda olması uluslararası zorunlu göçün önde gelen sebeplerindedir. UNFPA (2015)'a göre 244 milyon göçmen bulunmaktadır. Dünya Göç Raporuna göre (2020), uluslararası göçmen sayısının dünya genelinde tahmini 272 milyona ulaşması, göçmen sayısının giderek arttığını göstermektedir. UNHCR (2019)'ye göre, zorla yerinden edilen insan sayısı ise 79,5 milyondur.

Gerek zorunlu göç bağlamında gerekse aile birleşimi yoluyla ya da iş gücü olarak tüm dünyada göç sürecine katılan kadınların sayısı erkeklerin sayısına neredeyse eşit hale gelmiş durumdadır. Kadınlar, göç sürecinde aile içindeki konumları nedeniyle ağır şartlarla karşı karşıya kalmakta, hem çocuklarının bakımıyla yakından ilgilenmekte hem de ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele etmektedir. Bunun yanında eşlerinin aileyi geçindirmeye güç yetirememesi durumunda eğitim durumlarının yetersizliği, bazen dil bilmeme gibi nedenlere bağlı olarak düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Kadınlar hem kadın olarak hem de göçmen olarak yaşadıkları sıkıntılar ikiye katlanmaktadır. Bunun için, göçmen kadınların karşılaştığı güçlük ve sıkıntıların objektif bir şekilde ele alınması önemli görülmektedir. Türkiye'deki Suriyeli kadın mülteci sayısı azımsanmayacak kadar büyük bir orana sahiptir. Bu bağlamda yakın zamanda en büyük kitlesel göç hareketlerinden biri olması nedeniyle Türkiye'deki göçmen kadın ve sorunları dikkat çekici hale gelmektedir. Çünkü, kadın

göçmenlerin sorunlarının incelenmesi, göç dinamiklerini anlama ve buna uygun stratejiler geliştirme açısından önemlidir.

Bu araştırmada, göçle gelen kadınların sorunları önce kuramsal temelde incelenecek daha sonra göçle birlikte kadınların yaşadığı sorunlar ele alınacak ve göçmen kadınların hayatını iyileştirmeye yönelik önerilerde bulunulacaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Veriler, ilgili konuya bağlı yerli ve yabancı literatür taranmasıyla elde edilmiştir. Kadın göçmenlerin yaşadıkları güçlüklerin ve ihtiyaçlarının tespit edilmesi, onlara yapılacak desteklere objektif kaynak sağlaması açısından önemlidir. Bu çalışma ile göç ve kadın literatürüne katkı sunmak amaçlanmaktadır.

Göç ve Kadın

İnsanlar, eğitim almak, iş bulmak, evlenmek, savaş ve baskıdan kaçmak gibi benzer nedenlerle göç ederler. Fakat toplumsal cinsiyet normları ve güç ilişkileri, kadınların göç tercihlerini daha farklı biçimde şekillendirmektedir. 19. yüzyıla kadar göç eden kadınların erkeklerin yanında yer alan, pasif ve etkilenen bireyler olduğu düşünülmektedir. Fakat göç eden kadınların sayıca artışı, onları göç literatürünün gündemine getirmiştir. Küresel dünyada yaşanan değişimlerin etkisiyle göç de yeni formlar kazanmaya başlamıştır. Yüzyılımızı göçler çağı olarak adlandıran Castles ve Miller, (2008; 12), çağdaş göçlerin karakteristiğini oluşturmada belli başlı eğilimlerin önem kazandığını belirtmektedir. Bunlar;

- Göçün küreselleşmesi: Artık zamanla çok daha fazla ülke uluslararası göçten etkilenmektedir. Göç alan ülkeler ise, kendilerinde farklı göçmen profili ile karşılaşmaktadır.
- Göçün hızlanması: Uluslararası göç hareketlerinin bütün dünyada hacim olarak büyümesi
- Göçün farklılaşması: İşçi göçü, düzenli, zorunlu, geçici, kalıcı gibi göçler çeşitlilik göstermektedir.
- Göçün kadınlaşması: Kadın göçmen sayısının artmasıdır. Küreselleşme ile birlikte ucuz emek gücüne talep artmıştır. Bu da göçün kadınlaşmasını sağlamıştır.

Göç literatürüne bakıldığında kadınlar, görünmezliği ya da pasifliği ile konumlandırılmıştır. Fakat zamanla göçün kadınlaşması (feminizasyonu) göç literatüründe yer bulmuş ve alana yönelik özel bir kavramın doğmasına sebep olmuştur. Göçün kadınlaşması, hem kadın göçmen sayısının erkek göçmenlerden fazla olmasını hem de kadınların göç eğilimini ifade etmektedir (Yılmaz, 2019; 386, Odman, 1996; 2). Kadın göçüne tarihsel açıdan bakılacak olunursa;

1970'li yılların ortalarına kadar kadın göçü görmezden gelinmiştir. Küreselleşme ve kadın göçünün artmasıyla feminist araştırmacılar, 1970 ve 1990'lı yıllar arasında göçmen kadını pasifleştiren, emeğini ve varlığını görmezden gelen durumunu eleştirmiş ve literatürde kadının görünürlüğü ile ilgili çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Sonraki dönemlerde ise küreselleşmenin göçmen kadın emeği üzerine olan etkileri tartışılmaya başlanmıştır (Kofman, 1999, Harding, 1995). Özellikle Sovyet ve Asya ülkelerinden gelen kadınların başlattıkları göç ağları sayesinde literatüre ciddi katkılar yapılmıştır. Artık

toplumsal cinsiyet bakış açısının göç literatüründe benimsenmesiyle birlikte, emek göçü sadece erkeği değil, kadını da temsil etmiştir (Biehl, Danış, 2020; 86).

1980'lerde göçmen kadınların benzer tecrübeleri, gidilen ülkelerin iş gücü piyasasında yer alması gibi konular gündeme gelmeye başlamış, kadınlar göç mağduru olmaktan çıkarak değişimin temel aktörü haline gelmiştir (Şeker ve Uçan, 2016; 206). Zamanla göç sürecinde pasif ve ikincil konumundan farklı olarak kadınlar, ailedeki uyum sürecinde anahtar rolü oynayan etkin özneler olarak görülmeye başlanmıştır.

Göçmen kadınların iş hayatına girmeleri Türkiye'de de benzer şekilde olmuştur. Türkiye'de daha çok yaşlı ve çocuk bakım hizmetleri, temizlik ve turizm sektöründe çalışan göçmen kadınların mağduriyeti konu edilmiştir (İlkkaracan ve İlkkaracan, 1998, Çubukçu, 2013, Dedeoğlu, 2000, Buz, 2009).

Kofman'a göre (1999; 1), Avrupa'da kadın göçmen sayısı son yıllarda artmaktadır. Bunun sebebi, aile birleşimi ve erkeğin kararlarına dahil olmasıdır. Kadınlar bazen cinsiyete karşı baskı, zulüm, istismar ve şiddet sebebiyle ülkelerini terk etmek ve başka ülkelere sığınmak zorunda kalmaktadır. Bunun yanı sıra kadınlar, sadece ailenin erkek üyelerini takip ederek göç etmemekte, bağımsız olarak ekonomik nedenlerle mülteci ya da öğrenci, yasal olmayan işçi olarak da göç etmektedir.

Göç olgusunda din kavramı, toplumsal bağları kurmak, güçlendirmek ve korumak için oldukça önemli bir referans aracıdır. Göç ile yeni bir topluma girildiğinde, bu süreçte din, referans kaybına bir cevap olarak ortaya çıkmakta, göçmenlerin yeni hayatlarında karşılaştıkları güncel sorunlarına karşı korunaklı bir alan oluşturmaktadır. Dinin birleştirici gücü, göçmenin daha önce yaşamadığı, karşılaşmadığı güvensizliklerin, belirsizliklerin ve risklerin bertaraf edilmesini sağlar (Çelik, 2012; 305-306). Fakat göçmenlerin dini algı ve tutumlarında değişiklikler de görmek mümkündür. Dindar göçmenler, dini inanç ve pratiklerini hem gittikleri yerlere aktarır hem de bu inanç ve pratikler değişime uğrayabilir ve dini yapılar yerli bir nitelik kazanabilir (Plüss, 2012, 305).

Suriyeli Kadınların Demografik Profili

Göçmenlerin dünyadaki ve Türkiye'deki sayısal verilerine bakıldığında,

Dünyada 2019 yılında yaklaşık 272 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu oran dünya nüfusunun % 3,5'ini oluşturmaktadır. Ancak 1990'da daha az gelişmiş bölgelerde, tüm göçmenler arasında kadınların oranı % 47,0 iken 2019'da % 43,4'e düşmüştür. Kadınlar daha yüksek gelirli ülkelere göç etmektedir. 2019'da kadınlar, yüksek gelirli ülkelerde tüm uluslararası göçmenlerin % 47,6'sını, orta gelirli ülkelerde % 48,2'sini ve düşük gelirli ülkelerde % 50,9'unu kadınlar oluşturmaktadır. (UN-DESA, 2020; 4). Bu oran, 1970 yılında 84 milyon (%2.3), 2000 yılında 173 milyon (%2.8) 'dur. Bunlardan % 48'i kadın, % 74'ü ise 20-64 yaş aralığında bulunan işçi göçmenlerdir (IOM, 2020; 34). Dünyada göçmen nüfusunun giderek arttığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde kadın göçmenle erkek göçmenlerden daha fazla iken daha az gelişmiş ülkelerdeki daha azdır. Türkiye'deki nüfusa bakıldığı zaman, yurt dışından Türkiye'ye göç edenlerin sayısı 2019 yılında, bir önceki yıla göre %17,2 artarak 677 bin 42 kişi olmuştur. Göç eden nüfusun % 54,4'ünü erkekler, % 45,6'sını ise kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye'ye 2019 yılında göç edenlerin yaş grubu incelendiğinde, en fazla göç edenlerin %13,3 ile 25-29 yaş grubu

olduğu görülmektedir. Bu yaş grubunu %12,2 ile 20-24 ve %11,6 ile 30-34 yaş grubu izlemiştir. Türkiye'ye göç etmiş Suriyeli halkın genel istatistiklerine bakıldığında zaman, Türkiye'de kayıtlı geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 16 Eylül 2021 tarihi itibarıyla bir önceki aya göre 8 bin 913 kişi artarak toplam 3 milyon 710 bin 497 kişi olmuştur. Bu kişilerin 1 milyon 758 bin 617'sini (%47,4) 0-18 yaş arası çocuklar oluştururken, 0-18 yaş arası çocuklarla kadınların toplamı ise 2 milyon 628 bin 198'dir. Suriyelilerin %70,8'i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. (Türkiye İstatistik Kurumu, 2019)

Göç İdaresinin yayınladığı yaş aralığı tablosuna göre Suriyeli erkekler, toplam Suriyeli sayısının %53,8'ini oluşturmaktadır. Suriyeli kadınların oranı ise %46,2'dir. 10 yaşın altındaki Suriyeli çocuk sayısı 1 milyon 74 bin 592 (%28,9)' dir. Suriyeli erkeklerin sayısı Suriyeli kadınların sayısından 281 bin 197 kişi fazladır. Erkek ve kadın sayısı arasındaki en büyük fark 70 bin 310 kişi ile 19-24 yaş aralığında oluşmaktadır. Yaş aralığı arttıkça bu fark azalmakta, 55 üzeri yaş aralıklarında kadınların sayısının erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. 16 Eylül 2021 tarihi itibarıyla şehirlerde yaşayan Suriyeli sayısı 3 milyon 658 bin kişi olarak açıklanmıştır. Suriyelilerin %98,6'u şehirlerde yaşamaktadır. Genel olarak geçici koruma altına alınan kayıtlı Suriyelilerin Türk nüfusuna oranı ise ülke geneline göre %4,26'dır. (Mülteciler Derneği, 2021). IDMC, kitlesel göç olayını yer değiştiren kişi sayısı olarak 100.000'den az ise "küçük-orta" boyutta nüfus hareketi; 100.000 ile 999.999 aralığında ise "büyük" boyutlu nüfus hareketi; 1 ile 3 milyon aralığında ise çok büyük olay; 3 milyondan fazla ise "mega" boyutta nüfus hareketi olarak ölçeklendirmiştir. (IDMC, 2016; 14-75) Bu anlamda 2011 yılından itibaren yaşanan Suriye göçünün IDMC ölçeğine göre mega boyutta gerçekleşen kitlesel göç olduğu söylenebilir. Türkiye'ye yönelik göç, Avrupa'ya olan göçün üstünde bir sayıya ulaşmış, Türkiye bu göçü, mülteci göçü olarak görmemiş ve açık kapı politikası ile göç gelen sığınmacıları misafir statüsünde kabul etmiştir.

Kaynaklara göre, 2020'de en fazla göç veren ülke ve bölge arasında bulunan Suriye'de, 2020 yılı itibarıyla toplam 6.568.000 kişi ülkesinden ayrılmış, bunların 1.822.000'ü ise son yıl gerçekleşmiştir. Bu kitle göçünün, Aralık 2019- Mart 2020 tarihleri arasında göç edenlerin dörtte üçünden fazlasını kadınlar, yaşlılar ve refakatsiz çocuklar oluşturmaktadır. (IDMC, 2021) AFAD'ın yaptığı çalışmada, Suriyeli kadınların en yoğun olan yaş grubu 19-54 yaş grubudur (%42,4). Türkiye'de bulunan Suriyeli kadınların yaklaşık yarısı çalışma çağında ve iş gücüne katkı yapabilecek durumdadır. Suriyeli göçmen kadınların %66,7'si evli, % 27,8' i bekar, % 4,6'sının eşi ölmüş, % 0,9'u ise boşanmıştır. Kadınların büyük çoğunluğu evlidir. Ülkemizdeki Suriyeli kadınların eğitim seviyeleri düşük düzeydedir. Suriyeli okuryazar olmayan kadınların oranı %20,9'dur. Sadece okuryazar olan kadın oranı %7,9, ilkokul mezunu olanlar % 35,1, ortaokul mezunu olanların oranı % 19,8, lise mezunu olanlar % 10 ve üniversite veya daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip olanların oranı ise % 6,2' dir. Okuryazar olmayanlar, sadece okuryazar olan ve ilkokul mezunu olan kadınlar bir arada değerlendirildiğinde toplam yaklaşık % 64' tür (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2014; 21-28).

Yapılan başka bir çalışmada oranlar benzerlik göstermektedir. Suriyeli kadın mültecilerin %18,4'ü hiç eğitim görmemiştir. Suriyeli kadın mültecilerin yaklaşık beşte biri eğitim almamıştır. Ayrıca kadınların %16,1'i ilkokulu terk etmiş ve kadınların sadece %33,0'ı ilkokuldan mezun olmuştur. Yani Suriyeli kadın göçmenlerin yaklaşık üçte ikisi ilkokul mezunudur. Kadınların %14,2'si ortaokul, %11'i ise lise mezunudur. Üniversite mezunu kadınların oranı %6,8'i iken lisansüstü eğitimlerini tamamlayan oranı sadece binde 5'tir.

18-29 yaş grubundaki kadınların %5,9'u hiç eğitim almamış durumdayken bu oran 30-44 yaşlarındaki kadınlar için %11,8'e ve 45-59 yaşlarındakiler için %43'e çıkmaktadır. Belki de en çarpıcı rakam, göç etme oranı % 3.7 olan 60-69 yaş grubundaki kadınların % 79,7'si, yani yaklaşık beşte dördü hiç eğitim almamıştır. (Balcılar, 2016; 33)

Benzeri bir çalışmada Suriyeli göçmen kadınların ilkokul veya üzerini tamamlama oranı % 59'dur. Yani kadın göçmenler arasında lisans mezunu olmak istisnai bir durumdur. İlköğretimden sonra eğitime devam etmeyen çoğu göçmen kadın, evlenerek aile içi rollerini devam ettirmektedir. İlk evlilik yaşı olarak, Türkiye'de, 25-49 yaşlarındaki Suriyeli göçmen kadınların % 38'i 18 yaşına kadar, % 55'i 20 yaşına kadar ve % 12'si ise 15 yaşından önce evlenmektedir. 25-49 yaş grubu Suriyeli kadınlarda ilk evlenme yaşı % 19,3'tür. Yapılan araştırmalarda Suriyeli göçmen kadınların çok çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Günümüzde, Türkiye'de Suriyeli göçmen bir kadın ortalama 5,3 çocuk doğurmaktadır. En yüksek doğurganlık hızı, 20-24 yaş grubudur (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2019; 2-3).

Göçmen Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar

Göçmen kadınların genel olarak karşılaştıkları sorunlar, uyum, dil, ekonomik yetersizlikler, istihdam, barınma, beslenme, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim, Suriyeli kız çocuklarının eğitim hizmetlerine erişimi, Suriyeli kadınların eğitim düzeyleri, istismar ve şiddet, erken evlilik, çok eşlilik, kadın ticaretine dönüşen gayri resmi evlilikler, sosyal uyum sorunları ile sosyal dışlanma gibi konulardır. (İnsan Hakları ve Sığınmacılar için Dayanışma Derneği, 2014; 5) Suriyeli kadınların ülkelerinden göç etme sebepleri, % 95'i güvenlik, % 2'si siyasi nedenler, % 2 sağlık koşulları, % 1 ise ekonomik sebeplerdir. (Balcılar, 2016; 32) Suriyeli kadınların % 96'sı kadın olmanın yarattığı zorluklarla karşı karşıyadır. (Aydemir, 2018; 47) Toplumdaki kadın algısı, farklı sorun, sıkıntı ve güçlükler meydana getirmektedir.

Sosyal Uyum

Her göç aslında uyumu zorunlu kılar. Göç eden toplumla ev sahibi toplum arasında uyumun olduğu yerlerde göç süreci daha rahat yaşanmaktadır. Fakat yaşanan süreçler, çatışma ve gerilimleri de beraberinde getirir. Göçmenler göç ettikleri ülkelerdeki yerleşme süreci, kendini dışlanmış hissetme, kültürel ve dini hayat farklılığı gibi nedenlerden dolayı yerel toplumla bütünleşemeyebilir. Bir grup veya toplumun bulunduğu çok kültürlü toplumda kendi özelliklerine sahip çıkması, başka kültürlerle yapının işleyişine katılması, çok boyutlu ve karmaşık bir süreç olan entegrasyonun en temel şartlarından biridir (Perşembe, 2009; 256). Suriyelilerle Türkler arasında ortak din bağı, uyum konusunda önemli işlev sağlamaktadır. Suriye'den Türkiye'ye gelen göçmenler, İslam dinini yaşam biçimlerinin ana ögesi olarak gördükleri için ortak din olgusu, uyum sağlama sürecinde karşılaşılabilecekleri sorunu en aza indirmektedir. Toplumsal uyumda, manevi bütünleşme önemli bir etkidir. Hem Türkiye halkının hem de Suriye halkının Müslüman olması, iki toplum arasında ortak değerlerin, geçmişin ve kültürel benzerliklerin bulunması iki toplumun uyum sürecini kolaylaştırmıştır. Suriyeliler, Türkiye'yi tercih etme nedeni olarak ortak dinin İslam olması ve bu ülkede din özgürlüğünün bulunmasını belirtmektedirler (Apak, 2014; 131). Bireylerin yaşamlarını sağlıklı olarak sürdürebilmeleri, sosyal çevre ile iletişim kurabilmeleri için aynı dilin kullanılması gerekmektedir. Türkçe bilmeyen Suriyeli göçmen kadınlar

çevreleri ile rahat iletişim kuramamakta ve bu durum kısır döngü ile devam etmektedir. Bununla birlikte kadınlar, sosyal adaptasyon, kültürel farklılıklar, topluma yabancılaşma, dışlanma, cinsiyet farklılıklarından kaynaklı sorunlar da yaşamaktadırlar. Suriyeli göçmen kadınların ülkelerinde gördükleri şiddet ve savaştan kaçış esnasında yaşadıkları travmatik deneyimlerin etkisinde kaldıkları, ülkelerine ve arkada bıraktıklarına duydukları özlemden dolayı mutsuz oldukları, sosyal çevre yoksunluğu yaşadıkları, Türkçeyi iyi bilmediklerinden dolayı uyum sorunu çektikleri tespit edilmiştir (Kömürücü, Özsoy, Çobanoğlu, 2011; 120). Göçmenlerin ortak dili konuşamadıklarından dolayı ortaya çıkan iletişimsizlik zamanla ön yargıya dönüşebilmektedir. Halk tarafından sosyal dışlanmışlık olarak kendini gösteren bu ön yargı, göçmenlerin temel sorunların olup iki kültür arasında karşılıklı saygı, uyum sürecini hızlandırması açısından önemli görülmektedir (Nasirova, 2014; 105). Suriyeli göçmen kadınların % 10.4'ü Türk kültürü ile kendi kültürlerinin her yönü ile aynı olduğunu düşünmektedir. Araştırmada, iki kültürü ortak dini inanç açısından benzer bulanların oranı % 59,2, komşuluk, dayanışma, misafirperverlik ve yardımseverlik gibi değerler yönüyle benzer bulanların oranı ise % 22,1' dir. (Kadın ve Demokrasi Derneği, 2018; 13-14). Suriyeli kadınların kendilerini Türkiye'ye ait hissetme durumu % 37.9'dur. Kendini Türkiye'ye ait hisseden kadınların % 91,2'sinin Türkiye'de akrabası bulunmaktadır. Buradan da aidiyet duygusunun gelişmesinde akraba etkenin uyumu kolaylaştırıcı bir unsur olduğu görülmektedir. Suriyeli kadınların % 96'sı Türkiye'de kendilerini güvende hissettiklerini, % 58.5 'i karışıklıklar bittiği zaman Suriye'ye geri dönmek istediğini belirtmiştir (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2014; 69). Göçmen kadınların yarısından çoğu, iç savaşın bitip güvenliğin sağlanması durumunda geri dönmek istemektedir. Yarısına yakını ise, döndüğü takdirde yargılanma endişesi, yaşadıkları mekanların tahribi, eski yaşam koşullarına tekrar sahip olamama gibi nedenlerle tekrar dönme konusunda endişe yaşamaktadır (Aydemir, 2018; 51). Suriyeli göçmen kadınların Türkiye'ye uyum konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Bu konuda iki ülke arasındaki ortak din olgusu uyum sorununa çözüm olabilir. Çünkü din, bireylerin yaşam şekillerini biçimlendiren en önemli etmenlerden biridir.

Sağlık ve İstihdam

Göç, küreselleşme ile birlikte katmanlı ve geçişken bir nitelik kazanmıştır. Göçün sosyal olduğu kadar sağlık ve ekonomik boyutu da vardır. Suriyeli göçmen kadınların sağlıkla ilgili sorunları arasında, bulaşıcı hastalıklar, çocukların büyüme geriliği, beslenme ve stres gibi sorunlar yer almaktadır (Baş, Molu, Tuna, Baş, 2017; 1687). Ayrıca kadınlar, yaşadıkları savaş travması ve zorlu göç sürecinin etkisiyle psikolojik açıdan da desteğe ihtiyaç duymaktadır. Suriyeli kadınlar, sınırdan geçerken, silahlı güçlerin çevirme yapması, ateş arasında kalmak, geliş yolunun zorlu doğa koşullarına sahip olması gibi tehlikelerden dolayı travmatik deneyim yaşamışlardır (Cankurtaran ve Albayrak, 2019; 98). Bundan dolayı da kadınlar, yoğun baş ağrısı, baş dönmesi gibi sebeplerle psikolojik sorunlar yaşamaktadır (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2014; 38). Bu konuda dinin, kişide güven ve dayanışma duygusu oluşturarak ruhsal sorunlarla ve travmalarla baş etmedeki önemli rolü unutulmamalı ve yetkili merciler tarafından dini rehabilite hizmetleri sunulmalıdır. Suriyeli göçmen kadınların yaşadıkları yerde sağlık hizmetinden yararlanma durumlarına bakıldığında Suriyeli göçmen kadınların büyük oranı (% 87.7), yaşadıkları yerde kendileri ve ailesine sunulan sağlık hizmetlerine erişim konusunda sıkıntı yaşamamaktadır (Kadın ve Demokrasi Derneği, 2018; 23).

Ekonomik nedenlerle göç eden kadınlar, daha iyi iş, daha iyi yaşam ve istihdam imkanı sağlayan yerlere göç etmek istemektedir. Fakat göç eden kadınlar son yıllarda, ev içi hizmetler, turizm ve eğlence gibi hizmet sektöründe düşük ücretli işlerde çalışmaktadır. Dünya göç istatistiklerine bakıldığında 2017 yılında küresel göçte, erkek göçmen işçiler kadın göçmen işçilerden 28 milyon daha fazladır. Erkek göçmen işçi sayısı 96 milyon (%58) iken kadın göçmen işçi sayısı 68 milyondur (% 42). Yani her 10 göçmen işçiden 4'ü kadındır (Undesa, 2020; 51).

Suriyeli göçmen kadınların durumuna bakıldığında, kadınların % 88.4'ü geçim sıkıntısı çekmekte, % 96.7'si iş bulmada güçlük yaşamaktadır. Zorunlu göç eden kadınların % 97'si savaş öncesinde Suriye'de kendi durumlarını daha iyi bulmaktadır. Yine kadınların % 24'ü ülkesinde iken iş sahibi olduğunu belirtmiştir. Suriyeli kadınlar, göç ettikten sonra çalışmaya mecbur kalmıştır. Ülkelerinde iken evin geçiminin tamamı kocaya ya da erkek çocuğa ait iken, göç sonrası evin geçimini koca (% 30), çocuklar (% 30), bazen de aile üyelerinin tamamı (%16) üstlenmektedir (Aydemir, 2018; 35- 36). Savaş ve göç, kadınların hem çeşitli sağlık problemleri yaşamasına sebep olmuş hem de onları ekonomik anlamda güçsüz bırakmıştır.

İnsan Ticareti

İnsanlık tarihinin başından beri var olduğu tahmin edilen insan ticareti, tarihin belli dönemlerinde şekil değiştirerek varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde modern kölelik olan insan ticareti, farklı birey ve örgütler tarafından yapılan, hem sınırlarda hem de uluslararası anlamda mücadele gerektiren bir suçtur. İnsan ticareti suçu görülme biçimlerine göre; cinsel sömürü, işgücü sömürüsü, zorla evlendirme, çocuk satışı, zorla dilendirme ve organ-doku ticareti olarak sınıflandırılmaktadır. Kadınlar, göç ile birlikte göçmen kaçakçısı ya da insan tacirleri tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Göçmen kaçakçılığı, insanların temel haklarını ihlal edecek ve güvensiz bir biçimde kişilerin sınır ötesine geçirilmesi için işlenen çok katmanlı ve organize bir suç türüdür (Kurt, 2011; 22). Günümüzde insanlar, zorla çalıştırma, zorla evlendirme gibi uygulamalar ile şiddet kullanılarak mağdur edilmekte, zorla pasaportları alınarak ticaret metası haline getirilmektedir. Türkiye'de 2020 yılı içerisinde toplam 282 insan ticareti mağduru tanımlanmıştır. Son beş yılda tespit edilen mağdurların yaklaşık % 81'i kadındır. Yine tanımlanan işgücü sömürüsü mağduriyeti yaşayan 73 kişiden 37'si kadındır. 18 yaş ve altı çocuk mağduriyeti ise % 30' luk dilimi oluşturmaktadır. 2016-2020 yılları arasında insan ticaretinden en fazla mağdur olan ülke vatandaşları arasında Suriyeliler ilk sıradadır. Dezavantajlı gruplar olarak nitelendirilen göçmen kadın ve çocukların; insan ticareti, cinsel sömürü, işgücü sömürüsü, zorla evlendirme, zorla dilendirme ve organ-doku ticaretinde kullanıldığı bilinmektedir. Son beş yılda (2016-2020) yakalanan insan ticareti suçlarında, cinsel sömürü ve işgücü sömürüsü ilk sıralarda yer almaktadır (% 87.6) (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2020; 99). Kadın göçmenler, göç sürecinde insan tacirleri tarafından cinsel köle haline getirilmek istenmekte, istismar ve sömürüye açık hale gelmektedir. BM raporlarına göre insan kaçakçılığı kurbanlarının % 71'ini kız çocukları ve kadınlar oluşturmaktadır (UNODC, 2018; 54). Buradan da tüm dünyada göç eden kadın ve kız çocuklarının göçmen kaçakçıları ve insan tacirleri tehlikesi ile karşı karşıya olduğu görülmektedir.

Erken Yaşta Yapılan ve Çok Eşli Evlilikler

Suriyeli göçmen kadın ve çocukların karşılaştığı en derin problemlerden biri de erken yaşta, zorla evlilik ya da çok eşlilik. Erken yaşta evlilik, çocuğun 18 yaşına girmeden önce, rızası olmadan zorla yapılan/yaptırılan evlilikler olup yaygın çocuk istismarı biçimlerinden biridir. Çocuklar, aile ve sosyal çevresinden ayrılmakta, şiddete maruz bırakılmaktadır. Zorla evlilik, kişilerin evlendirilmeye onay vermeden, tehdit edilerek, şiddete maruz bırakılarak, zorlanılarak evliliğe mecbur bırakılmasıdır. Zorla ya da erken yaşta evlendirilen kız çocukları, resmi nikahı olmadan yaşça büyük erkeklere kuma olarak ikinci, üçüncü, dördüncü eş olarak mağdur edilmektedir. Bazen erkekler de kendi eşlerine kuma getirmeyi baskı ve tehdit aracı olarak kullanmaktadırlar (Erdoğan, 2014; 22).

Türkiye’de yabancı kişiler ile evlenme oranları incelendiğinde, yabancı gelinlerin sayısı 2020 yılında 18 bin 909’ dur. Bu oran, toplam gelinlerin % 3,9’unu oluşturmaktadır. Uyruklarına göre yabancı gelinlere bakıldığında, % 14,8 oranı ile birinci sırada Suriyeli gelinler bulunmaktadır. Buradan Türklerin yabancılarla evliliklerde Suriye uyruklu gelinlerle evliliği tercih ettikleri anlaşılmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2020).

Suriye’de erken yaşta evlilikler, meşru kabul edilen yaygın bir uygulamadır. Fakat Suriye’deki savaş ve göç bu tür uygulamaları daha da yaygın hale getirmektedir. Suriyeli göçmen kadınlar ile gayri resmi evlilik yapmak isteyen erkekler arasında komisyoncular bulunmaktadır. Yayınlanan rapora göre, özellikle küçük yaşta kızların komisyoncular tarafından ticaret haline gelen evlilikler ile istismar edildiği, evliliklerin genelde kısa sürdüğü, evlilikleri yapmaya zorlanan kadınların evde yardımcı olarak görüldüğü, birden fazla evlilik ve boşanmaların gerçekleştiği belirtilmektedir. İstenen evliliklerde, kızların yaş ortalamasının 15-20 ve fiziğinin düzgün olması istenmektedir. Evlilik talebinde bulunan erkekler ise orta ve üstü yaş grubunda yer almaktadır (İnsan Hakları ve Sığınmacılar için Dayanışma Derneği, 2014, 46). Aileler, başlık parası ödenerek yapılan bu tür evliliklere, hem para kazanma hem de kızlarının hayatını kurtarma düşüncesiyle onay vermektedir. Böylece hem kızlarını korumaya hem de yeni kurulan akrabalık bağlarıyla kendi hayatlarını güvence altına almaya çalışmaktadır. Böylesi durumlarda, evlilik yapan ikinci ya da üçüncü eş kadar ilk eş de travmatik süreç yaşamaktadır. Resmi kayıtlarda görülmeyen bu tür evlilikler, hem kadınları ve çocukları mağdur etmekte, hem de boşanmaların artmasına sebep olmaktadır. Örnek olarak Kilis’te meydana gelen boşanmaların % 20’sine resmi olmayan bu evlilikler neden olmaktadır. (Oytun ve Gündoğar, 2015; 16)

Suriyeli Göçmen Kadınların Yaşadığı Şiddet ve Türleri

Kadına yönelik şiddet, kadınların ruhsal ve bedensel bütünlüklerine zarar veren belki de yaşamına son vermesine sebep olan suç türüdür. Unhcr (2015), kadınların göç sürecinin her aşamasında yaşadığı istismar ve şiddet türlerini sınıflandırmıştır. Buna göre;

Göçmen kadınlar, kaçıştan önce ve göç sırasında güvenlik sağlayıcılar tarafından taciz, tecavüz gibi suçlara maruz kalma riski altındadır.

Kaçış Sırasında, sınır güvenliği sağlayıcı ya da haydutlar tarafından cinsel saldırı, insan ticareti yapanlar tarafından alıkonulma riski altındadır.

Sığınma ülkesinde yetki sahibi kişiler tarafından, her türlü istismar, saldırı ve zorlama ile karşı karşıyadırlar.

Hayatta kalabilmek için yardım ve kaynaklara ulaşırken, cinsel sömürü ve istismar riski altındadırlar. Uyum sürecinde, geri dönenlere ceza olarak istismar, zorbalık, kadınların karar mekanizmasından uzak bırakılması, kaynaklara erişimden mahrum bırakmak, kişisel belgeler ya da mülkün geri alınmasına izin verilmemesi durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Göç eden kadınlar, bir yandan da şiddet, önyargı, ayrımcılık ve türlü istismar biçimleriyle karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye’de yapılan bir araştırmada Suriyeli göçmen kadınların erkekler tarafından gördükleri şiddet ve türleri araştırılmıştır. Buna göre kadınlar, duygusal, fiziksel ve benzeri şiddete maruz kalmaktadır. Yapılan araştırmaya göre, her 10 Suriyeli göçmen kadından 6’sı duygusal, 3’ü fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Suriyeli kadın göçmenlerin % 97’ si duygusal, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. % 60’ı duygusal şiddet olarak, en çok hakaret, küfür, aşağılama, küçük düşürme, tehditkar davranma, yakınlarına zarar vermekle tehdit yaşadığını belirtmiştir. Kadınların % 39’u fiziksel şiddet görmüştür. Fiziksel şiddet olarak, dayak, bir şey fırlatma, itme, tartaklama, saçını çekme, vurma, tekmeleme, sürüklenme, boğazını sıkma, bir yerini yakma, bıçak, silah gibi aletlerle tehdit etme yaşanmıştır. Bu kadınlardan sadece % 7’si yasal mercilere kurumsal başvuru yaptığını belirtmiştir. Kadınların % 42’si bu durumu sadece yakın çevresiyle paylaşmakla yetinmiştir. Yaşadığı olumsuz durumu paylaşamayan, dil sorunundan dolayı kendini ifade etmede sıkıntı yaşayan ve yardım isteyemeyen birçok Suriyeli kadın göçmenin olduğu belirtilmektedir (Özvarış, Ş, Kaptanoğlu, İ.Y., Ünlü, H.K., Erdost, T., 2019; 36-37).

Görüldüğü gibi göçmen kadınlar farklı şiddet türleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda Suriyelilere özel sığınma evleri olması şiddet gören kadınlar için bir çıkış yolu sunacaktır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016, 124).

Sonuç ve Öneriler

Göç, herhangi bir nedenden dolayı bir ülkeden başka bir ülkeye hareketi ifade eder. Dünya göçmen nüfusu, dünya nüfusunun % 3.5’ini oluşturmaktadır. Yani her 28 kişiden biri göçmendir. Göçmen kadınların oranı ise % 43.4’tür. Kadınlar, sadece ailenin erkek üyelerini takip ederek göç etmemekte, yurt dışında çalışmak, eğitim, kendi ailelerini kurmak üzere evlilik yoluyla, aile birleşimleri ya da sığınmacı olarak göç ederek göç literatüründe sayısal olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Bilindiği gibi, Suriye’de Mart 2011’de iç savaş başlamış ve birçok Suriyeli, komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Göçmenlerin büyük bir bölümü ise Türkiye’ye gelmiştir. Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin yarısından fazlasını ise kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Bu bağlamda kadın göçmenlerin sorunlarının incelenmesi, göç dinamiklerini anlama ve buna uygun stratejiler geliştirme açısından önemlidir. Yapılan bu çalışma ile Suriyeli göçmen kadınların yaşamış oldukları genel sorunlar ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Genel olarak kadınlar, dil, barınma, sağlık, eğitim, evlilik, sosyal uyum ve dışlanma, çalışma hayatı, şiddet, istismar gibi konularda sorunlar yaşamaktadır.

Suriyeli göçmen kadınlar, dil bilmemeleri ve sosyal çevre eksikliğinden dolayı uyum problemi yaşamaktadır. Bu bağlamda göçmen kadınların uyum sağlama ve sorunlarla

mücadele becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. İki toplum arasında yakınlaştırıcı bir unsur da ortak dini inançtır. Din, iki toplumu birleştirici unsur olarak önem arz etmektedir. Bununla birlikte, Suriye'deki savaştan kaçan göçmen kadınlar, savaş ve kaçış sırasında yaşadıkları travmanın etkisiyle sosyal ve psikolojik olarak bir takım sorunlar yaşamaktadır. Dinin, ruhsal problem ve travmalarla baş etmedeki önemli rolü unutulmamalı ve yetkili merciler tarafından dini rehabilite hizmetleri sunulmalıdır.

Kadınlar, göç sonrası ekonomik geçimlerini sağlayabilmek için ücretli işlerde çalışmak istemektedir. Bunun için sivil toplum kuruluşları ile birlikte göçmen kadınlara özgü istihdam, eğitim, meslek edindirme gibi politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda sivil toplum kuruluşları ile birlikte farkındalık oluşturmak için bilinç artırıcı etkinlikler düzenlenmelidir.

Göçmen kadın ve kızlar, hem zorunlu olarak göç etmeleri hem de kadın olmalarından dolayı hassas gruplar içinde yer almaktadır. Suriyeli göçmen kadın ve kız çocukları, erken yaşta evlilik ya da çok eşlilik gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Dezavantajlı grupların durumlarından faydalanmak isteyen kişilerin hedefinde yer alan Suriyeli çocuklar ve genç kızlar, resmi olmayan evlilikler ile istismara maruz kalmaktadır. İlk eşler açısından düşünüldüğünde ise durum daha vahim olabilmektedir. Bu tür durumlarda aile içi bağlar zayıflamakta ve boşanmalar yaşanmaktadır. Kadınlar göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında şiddete maruz kalmakta, göçmen kaçakçıları ve insan ticareti mağduru olmaktadır. Kadınlar erkekler tarafından da duygusal, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmakta ve çoğu zaman yetkili mercilere kurumsal başvuruda bulunmamaktadır. Kadınların bu şiddet türlerinden etkilenmesi en aza indirgenmeli, gerekli hukuki düzenlemeler yapılmalı, konuya farkındalık kazandıracak faaliyetler artırılmalı, kamuoyu gerekli şekilde bilinçlendirilmelidir.

Kaynakça/ Reference

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB). (2016). *Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki evlilik ilişkisi araştırması*. Erişim Adresi: https://www.aile.gov.tr/Raporlar/ATHGM/Suriyeliler_ile_Turkiye_Cumhuriyeti_Vatandaslari_Arasindaki_Evlilik_Iliskileri_Arastirmasi.pdf

Apak, H. (2014). Suriyeli göçmenlerin gelecek beklentileri: Mardin örneği. *Birey ve Toplum*. 5(9), 125-142. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/307119>

Aydemir, İshak. (2018). Mülteci kadınların karşılaştıkları güçlükler: Batman örneği, *Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Balcılar M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sağlık durumu araştırması: Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerde bulaşıcı olmayan hastalık risk faktörleri sıklığı. T.C. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve Sağlık Bakanlığı, World Health Organization. Ankara. Erişim Adresi: https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/suriyeli_multeci.pdf

Baş, M., Molu B., Tuna, H.İ., Baş İ. (2017). Göç eden ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik değişiminin kadın ve çocuk yaşamına etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1680-1693. Erişim Adresi: <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/30065/309437>

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.(2014). *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar*. Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>

Biehl, K. ve Danış, D. (2020). Toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye'de göç araştırmaları. Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR).

Buz, S. (2009). Göç ve kentleşme sürecinde kadınların "görünürlüğü". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17 (17), 40-50. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21116/227441>

Cankurtaran, Ö. ve Albayrak, H. (2019). Suriye'den Türkiye'ye kadın olmak. İçinde Ş. Özvarış, B. ve Erdost T. (Ed.), Ankara: Merdiven Yayın.

Castles, S. ve Miller, M.J. (2008). Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Çelik, C. (2012). Göç, kentleşme ve din. İçinde Akyüz, N.ve Çapcıoğlu, İ.(Ed.), 297-306, Ankara: Grafiker Yayınları.

Çubukçu, U.S. (2013). Küreselleşme, göç ve kadın üzerine. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (1)12, 227-233. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/739/7988>

Dedeoğlu, S. (2000).Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 86,139-170. Erişim Adresi: <https://scholar.google.com/citations?user=uvPMV0UAAAAJ&hl=en>

Erdoğan, M. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması, Ankara: HUGO Yayınları.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Erişim Adresi: http://www.sck.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/TNSA2018_ana_Rapor.pdf

Harding, S. (1995). Can feminist thought make economics more objective?. *Feminist Economics*, 1(1), 7-32, DOI: 10.1080/714042212

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). (2016). *Global report on internal displacement*. Erişim Adresi: <https://www.internal-displacement.org/globalreport2016/>

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). (2021). *In a changing climate report*. Erişim Adresi: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). (2021). *Syria*. Erişim Adresi: <https://www.internal-displacement.org/countries/syria>

IOM Un Migration Publications Platform. (2020). *World Migration Report*. Erişim Adresi: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-1>

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2020). *Türkiye'nin insan ticaretiyle mücadele yıllık raporu*. Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadele-yillik-raporlari>

İlkkaracan P., İlkkaracan İ. (1998) Bilanço 98: 75 yılda köylerden şehirlere. İçinde İlkkaracan, P.ve İlkkaracan İ.(Ed.), 305-322. İstanbul: Tarih Vakfı yayınları.

İnsan Hakları ve Sığınmacılar İçin Dayanışma Derneği. (Mazlumder) (2014). *Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın sığınmacılar raporu*. Erişim adresi: <https://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-suriyeli-kadin/1116>

Kadın ve Demokrasi Derneği. (2018). *Sığınmacı kadınlar ekonomik ve sosyal uyum profil tarama raporu*. Erişim adresi: https://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2018/05/Profil_Tarama_Calisma_Raporu.pdf

Kirman, Mehmet Ali (2017). Sosyal bir olgu olarak göç, İçinde Akdoğan, A, Turan, S., Sungur, E., Battal, E., Vural M.E. (Ed.). 109-131, Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları.

Kofman, E. (1999). Female 'birds of passage' a decade later: Gender and immigration in the European Union. *International Migration Review*, 33(3): 269-299. DOI: 10.2307/2547698

Kömürcü, Y. Özsoy, R., Çobanoğlu, A. (2011). Kadın sığınmacılar: Uluslararası göçün sessiz tanıkları. İçinde Esen E. ve Yazıcı Z. (Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Kurt, Y. G. (2011). İnsan ticareti suçu, *Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.

Mülteciler Derneği. (2021). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı*. Erişim adresi: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi>

Nasirova, A. (2014). Şartlı mültecilerin yerel halka yönelik görüşleri: Afyonkarahisar örneği. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.

Odman, T. (1996). Kadın mülteciler, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Oytun, O. ve Gündoğar, S. S. (2015) Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri, Ankara: Orsam Yayınları.

Özvarış, Ş, Kaptanoğlu, İ.Y., Ünlü, H.K., Erdost, T. (2019). *Kadın Sağlığı Danışma Merkezlerine Başvuran Suriyeli kadınların üreme sağlığı ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırma raporu*. Ankara: Merdiven Yayın.

Perşembe, E. (2009). Almanya'da çok kültürlü yapının ayrıştırılan unsuru olarak Müslümanlar ve entegrasyon deneyimleri, *Milel ve Nihal*, 6 (2), 233-263. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milel/issue/10458/128041>.

Plüss, C. (2012). Göç ve küreselleşen Din, çev. İlkay Şahin, içinde: Din Sosyolojisi, Clarke P.B. (Ed.), Ankara: İmge Yayın.

Şeker, D. ve Uçan, D. (2016). Göç sürecinde kadın. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1) , 199-214, DOI: 10.18026/cbusos.36200

Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). *Uluslararası Göç İstatistikleri*, Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2019-33709>

UNDESA United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2020). *International migration 2019 Report*. Erişim Adresi: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/InternationalMigration2019_Report.pdf

UNFPA (2015). *United nations population fund annual report*. Erişim Adresi: <https://www.unfpa.org/annual-report-2015>

UNHCR. (2017). *Tüm mültecilerin yaşadığı korunma sorunları kadınlar tarafından da paylaşılır*. Erişim Adresi: <https://www.unhcr.org/tr/11160-tum-multecilerin-yasadigi-koruma-sorunlari-kadinlar-tarafindan-da-paylasilir.html>

UNHCR (2019). *Global report*. Erişim Adresi:

https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/gr2019/pdf/GR2019_English_Full_lowres.pdf

UNODC United Nations Office on Drugs and Crime (2018), *Annual report* . Erişim Adresi: https://www.unodc.org/documents/AnnualReport/Annual-Report_2018.pdf

Yılmaz, A. (2019). Göç ve kadın: Göçün feminizasyonu ve kadın göçmenlerin durumu. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17 (1). 383-400. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos/issue/44164/545290>